

Stavovi poslodavaca prema zapošljavanju bivših zatvorenika

Sever, Nikolina

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:935658>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Nikolina Sever

STAVOVI POSLODAVACA PREMA ZAPOŠLJAVANJU
BIVŠIH ZATVORENIKA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ SOCIJALNOG RADA

Nikolina Sever

STAVOVI POSLODAVACA PREMA ZAPOŠLJAVANJU
BIVŠIH ZATVORENIKA

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Marijana Majdak

Zagreb, 2022.

Sadržaj

1. Uvod	1
1.2. <i>Teorijski pristupi</i>	4
1.2.1. <i>Teorija planiranog ponašanja</i>	4
1.2.2. <i>Teorija etiketiranja</i>	5
1.3. <i>Važnost reintegracije za bivše zatvorenike</i>	6
1.3.1. <i>Izazovi u procesu reintegracije</i>	8
1.3.2. <i>Stigma i etiketiranost</i>	9
1.4. <i>Pregled dosadašnjih istraživanja</i>	10
2. Cilj, problemi i hipoteze istraživanja	13
3. Metoda	14
3.1. <i>Uzorak</i>	14
3.2. <i>Postupak</i>	15
3.3. <i>Mjerni instrumenti</i>	16
3.4. <i>Obrada podataka</i>	17
4. Rezultati	17
4.1. <i>Odnos poslodavaca prema zapošljavanju i radu s bivšim zatvorenicima</i>	17
4.2. <i>Povezanost stava prema zatvorenicima i spremnosti na zapošljavanje bivših zatvorenika</i>	21
4.3. <i>Razlika u spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na završen stupanj obrazovanja</i>	24
4.4. <i>Razlika u spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika, ako je kazneno djelo koje je osuđenik počinio povezano sa djelatnosti koju obavlja ustanova/tvrtka/obrt/poslovnica</i>	25
4.5. <i>Razlika u spremnosti na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na spol ispitanika</i>	25

<i>4.6. Razlika u stavovima prema zatvorenicima s obzirom na to poznaju li ispitanici u krugu svoje obitelji osobu koja je bila u zatvoru ili kaznionici radi izdržavanja kazne zatvora.....</i>	26
5. Rasprava	26
6. Ograničenja istraživanja.....	30
7. Zaključak.....	32
Literatura	35

Stavovi poslodavaca prema zapošljavanju bivših zatvorenika

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos između stavova poslodavaca o osuđenima i zapošljavanja. U prvom dijelu rada prikazana je teorijska podloga na kojoj se temelji istraživanje te prikaz dosadašnjih istraživanja. U drugom dijelu rada prikazani su rezultati provedenog istraživanja a koje je provedeno s poslodavcima na području Republike Hrvatske tijekom kolovoza 2022. godine. U istraživanju, koje je provedeno online upitnikom proslijeđenim putem e-mail adresa poslodavcima koji su u trenutku slanja upitnika imali objavljen oglas za posao na stranicama Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, sudjelovalo je ukupno N=100 ispitanika. Proslijeđeni upitnik sadržavao je pitanja o sociodemografskim podacima, pitanja o djelatnosti koju poslodavci obavljaju, pitanja koja su ispitivala odnos poslodavaca prema zatvorenima te validiranu skalu stavova prema zatvorenima (A Scale to Measure Attitudes toward Prisoners, Melvin, K. B., Gramling, L. K., & Gardner, W. M., 1985.).

Rezultati provedenog istraživanja potvrđuju da postoji statistički značajna povezanost između stavova poslodavaca prema osuđenima i spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika. Također, rezultati su pokazali da ne postoji razlika u spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na završen stupanj obrazovanja i spol, ali je utvrđena razlika u spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na kazneno djelo koje su počinili pri čemu su poslodavci u manjoj mjeri spremni zaposliti bivšeg zatvorenika ako je djelo koje je zatvorenik počinio povezano s djelatnosti koju poslodavac obavlja.

Rezultati jasno pokazuju kako je zaposlenje po izlasku iz tretmana važan čimbenik u reintegraciji te da stavovi poslodavaca prema osuđenima mogu biti velika prepreka u tom procesu. Stoga proizlazi da će upoznavanje društva, posebno poslodavaca, s izazovima s kojima se suočavaju zatvorenici nakon izlaska iz zatvora, kao i o važnosti zapošljavanja kao ključnog koraka u sprječavanju kriminalnog povrata, pospješiti zapošljavanje bivših zatvorenika te njihovu reintegraciju.

Ključne riječi: stavovi poslodavaca, zapošljavanje, bivši zatvorenici, reintegracija

Employer attitudes toward hiring ex offenders

The aim of this paper was to examine the relationship between employers' attitudes toward prisoners and their employment. First part of the paper presents the theoretical background that was used as a basis for this research along with the reviews of some of the previous research pieces. The second part of the paper presents the results of the research conducted with the employers in the Republic of Croatia during August 2022. A total of N=100 respondents took part in the research, that was conducted via an online questionnaire sent to the e-mail addresses of the employers who, at the time of sending the questionnaire, had a job advertisement published on the website of the Croatian Employment Service. The questionnaire contained questions about socio-demographic data, the type of business that employers perform, questions about the relationship of the employers and prisoners, and a valid scale of attitudes towards prisoners (A Scale to Measure Attitudes towards Prisoners, Melvin, K. B., Gramling, L. K., & Gardner, W.M., 1985).

The results of the research confirmed that there is a statistically significant connection between employers' attitudes towards prisoners and their willingness to employ ex-convicts. What is more, the results showed that there is no difference in their willingness to employ ex-prisoners regarding the completed level of education and gender, but there was a difference with regards to the criminal offence they committed, with employers being less willing to employ a former prisoner if the crime committed was related to the type of the employer's business.

The results clearly show that post-treatment employment is an important factor in reintegration and that employers' attitudes towards convicts can be a significant obstacle in this process. Hence, it can be noticed that familiarizing society, especially employers, with the challenges prisoners face after leaving prison, as well as the importance of employment as one of the key steps in preventing criminal recidivism, will encourage employment of ex-prisoners and their reintegration.

Key words: attitudes of employers, employment, ex-prisoner, reintegration

Izjava o izvornosti

Ja, Nikolina Sever pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Nikolina Sever

Datum: 02.09.2022.

Zahvala

Zahvaljujem se mentorici izv. prof. dr. sc. Marijani Majdak na pomoći, savjetima i smjernicama tijekom pisanja ovog rada.

Hvala Tei i Seline, malim ženama velikog srca, na neizmjerne podršci i iskrenom prijateljstvu tijekom ovih pet godina, kao i ostalim prijateljicama s fakulteta na međusobnom ohrabrivanju i surađivanju.

Hvala svim mojim prijateljima što su uvijek bili spremni pružiti utjehu kada stvari nisu išle glatko, ali i proslaviti sa mnom sve male i velike pobjede na ovom putovanju. Hvala Ines na uvijek spremnim riječima ohrabrenja i ponosu koji nikad nije skrivala i hvala Ivoni što je bila najbolja cimerica i velika podrška.

Hvala Mihaelu što je bio moj vjetar u leđa, podrška i oslonac tijekom studiranja i što je uvijek pronašao način da me nasmije i oraspoloži.

I na kraju, hvala mojoj obitelji na strpljenju i razumijevanju te što su čvrsto vjerovali u mene, a najveće hvala mojim roditeljima bez čije ljubavi, podrške i odricanja sve ovo ne bi bilo ostvarivo. Hvala što ste uvijek bili tu i što ste zajedno sa mnom strepili za svaki ispit.

1. Uvod

Prema istraživanju kojeg su proveli Visser i suradnici (2011.), a koje je dio većeg longitudinalnog istraživanja na bivšim zatvorenicima, više od tri četvrtine bivših zatvorenika (79%) provelo je vrijeme tražeći posao nakon otpuštanja iz zatvora. Međutim, mnogi ispitanici imali su poteškoća u pronalaženju posla, a većina (70%) ih je smatrala da je njihov kazneni dosje utjecao na traženje posla. Dva mjeseca nakon puštanja na slobodu, 43% ispitanika bilo je zaposleno u nekom trenutku nakon izlaska iz zatvora, ali samo 31% bilo je zaposleno u trenutku provođenja istraživanja. Kad su nakon osam mjeseci ispitanici ponovno bili ispitani, većina ih je još uvijek tražila posao, a čak je 71% ispitanika izjavilo kako smatraju da je njihova kriminalna povijest imala ulogu u tome što, iako su u početku pronašli posao, isti nisu uspjeli zadržati.

Ovakvi nalazi, jasno ukazuju na činjenicu da i sami bivši zatvorenici smatraju kako ih njihova prošlost počinjenja kriminalnih radnji na određeni način ograničava u nastavku ili ostvarivanju života nakon izlaska iz zatvora, dok s druge strane jasno identificiraju zaposlenje kao jedan od važnih čimbenika u naporima da izbjegnu vraćanje kriminalitetu (James, 2014.).

Nadalje, Webster i suradnici (2001.) također iznose visoku stopu nezaposlenosti među bivšim zatvorenicima te naglašavaju kako je vjerojatnije da će nezaposleni prijestupnici biti ponovno osuđeni, a dodaju i kako su stavovi poslodavaca jedna od brojnih izazova koji otežavaju pozitivne ishode bivših zatvorenika.

Allport (1935., prema Krosnick i sur., 2018.) definira stav kao mentalno i neurološko stanje pojedinca, organizirano kroz iskustvo, a koje ima direktan utjecaj na njegov odgovor prema objektima i situacijama s kojima je povezan te je uglavnom usmjeren na određeni objekt ili entitet, a ne na sve objekte i situacije s kojima je povezan.

Nadalje, stav je predispozicija da se određeni entitet osobi sviđa, odnosno ne sviđa, a najčešće posljedice koje proizlaze iz tog odgovora su izbjegavanje ili pristup objektu stava. Najjednostavnije rečeno, stav se može definirati kao vrednovanje ljudi, objekata i ideja (Petty i sur., 1997.), a ima tri sastavnice: emocionalnu koju čini

emocionalna reakcija prema objektu stava, spoznajnu koju čine činjenice i vjerovanja o stavu te ponašajnu koju čine postupci, odnosno vidljivo ponašanje prema samom objektu stava (Breckel, 1984., McGuire, 1985., Haddock i sur., 1993., Crites i sur., 1994., Eagly i sur., 1994., Rosselli i sur., 1995., Tesser i Martin, 1996., prema Aronson i sur., 2005.).

Nadalje, kad se govori o stavovima, važno je u obzir uzeti porijeklo stava, a koje može biti različito. Tako se razlikuje genetsko porijeklo stava o kojem govori Tesser (1993.), a koji je dokazao da jednojajčani blizanci imaju sličnije stavove nego dvojajčani blizanci, čak i onda kada su odrasli u različitim domovima i nikada se nisu poznavali. Jasno je da ovakve tvrdnje treba uzimati sa zadržkom, obzirom da se ne može tvrditi da postoji neki određeni gen zbog kojeg osoba ima specifičnu privlačnost ili odbojnost prema nekom objektu, ideji ili osobi, ali proizlazi da su neki stavovi ipak neizravna funkcija genetskog ustrojstva (Aronson i sur., 2005.).

Osim genetskog porijekla stava, razlikuju se i spoznajno formirani stavovi koji se zasnivaju na analizi relevantnih činjenica, odnosno na procjeni objekta stava, a koja omogućuje da se objekt klasificira prema nagradama i kaznama koje omogućuje (Katz, 1960.). Jednostavno rečeno, takav stav omogućuje klasifikaciju prednosti i nedostataka objekta stava što posljedično omogućuje uvid u to je li određeni objekt stava „vrijedan truda“ (Aronson i sur., 2005.).

Suprotno od spoznajno formiranih stavova razlikuju se emocionalno zasnovani stavovi koji su rezultat emocija i vrijednosti prema objektu stava. S obzirom na to da takvi stavovi kao izvor nemaju spoznajnu analizu, oni mogu proizlaziti iz vrijednosti ili mogu biti rezultat osjetilnih reakcija (Katz, 1960.).

Posljednje grupirani su stavovi zasnovani na ponašanju a koji proizlaze iz opažanja vlastitog ponašanja prema objektu stava (Aronson i sur., 2005.), a istraživanja koja su dovodila u korelaciju stavove i ponašanja, dokazuju kako stavovi mogu biti prediktor određenog ponašanja (Ehrlich, 1969.).

Katz (1960.) nudi funkcionalnu teoriju kao objašnjenje formiranja i uloge stavova u životu pojedinca. Prema ovom pristupu, stavovi imaju četverostruku funkciju:

1. Funkcija prilagodbe – ova funkcija temelji se na činjenici da pojedinac teži minimaliziranju kazni, a maksimiziranju nagrada u svojoj okolini. Tako dijete već tijekom svojeg razvoja razvija pozitivne stavove prema objektima koji zadovoljavaju njegove potrebe, dok s druge strane formira negativne stavove prema objektima koji ga osuđuju ili kažnjavaju. Stoga formiranje stava u odnosu na njegovu funkciju prilagodbe ovisi o prošloj i sadašnjoj percepciji koristi objekta stava za osobu.

2. Funkcija obrane ega – mehanizmi kojima pojedinac štiti vlastiti ego od neprihvatljivog ponašanja i metode kojima smanjuje razinu tjeskobe poznate su kao mehanizmi obrane ega, a koji mogu imati dvojaku ulogu: s jedne strane štite pojedinca, dok ga s druge strane ograničavaju u prilagodbi i zadovoljavanju potreba iz okoline koja mu je dostupna. U ovom smislu, funkcija stava jest zaštititi osobu od nje same ili od okoline za koju ona smatra da je nepovoljna. Često takvi stavovi imaju funkciju zaštiti sliku o sebi tako će osoba kako bi izbjegla negativne osjećaje prema sebi, te iste osjećaje projicirati na neku inferiornu skupinu ili objekt i tako sačuvati svoj ego superiornošću prema tom određenom objektu stava.

3. Funkcija samoizražavanja – objašnjava formiranje stavova koji imaju ulogu otkriti okolini pozitivne središnje vrijednosti pojedinca i sliku osobe kako se on zamišlja. U ovom slučaju, nagrada koju osoba stječe nije društveno priznanje, već utvrđivanje vlastitog identiteta i potvrđivanje predodžbe o osobi kakvom se smatra.

4. Spoznajna funkcija – ova funkcija stavova zapravo pomaže da osoba pomoću znanja stvori standardni i referentni okvir za razumijevanje svijeta oko sebe. Ova funkcija također implicira da nova saznanja neće promijeniti već formirane stavove, osim ako ne postoji određena nedosljednost u postojećoj strukturi stava koja se odnosi na percepciju novonastale situacije (Katz, 1960.).

Već u samom uvodnom djelu jasno proizlazi kako stavovi imaju važnu ulogu u životu pojedinca te na odnos pojedinca prema objektu stava. Stoga je ključna zadaća ovoga rada ispitati u kojoj mjeri stav prema entitetu može pretpostaviti buduće ponašanje prema objektu stava, u konkretnom slučaju u kojoj mjeri su stavovi poslodavaca prema osuđennicima povezani s njihovom spremnosti na zapošljavanje bivših zatvorenika. Stoga će u prvom dijelu rada ukratko biti prezentirane postavke

teorije na kojoj se temelji istraživanje, važnost zapošljavanja za bivše zatvorenike u procesu reintegracije te pregled dosadašnjih istraživanja koja su ispitivala stavove poslodavaca prema zapošljavanju bivših zatvorenika. U drugom dijelu rada bit će izloženi rezultati provedenog istraživanja.

1.2. Teorijski pristupi

1.2.1. Teorija planiranog ponašanja

U skladu s teorijom planiranog ponašanja, stavovi mogu biti prediktori ponašanja, ali ne isključivo sami za sebe (Ajzen, 1985., prema Conner i Armitage, 1998.). Naime, ova teorija osim stavova te subjektivnih normi, uključuje i treći prediktor ponašanja: percipiranu bihevioralnu kontrolu. Dakle, namjera ponašanja je rezultat triju izravnih odrednica: stavova, subjektivnih normi i percipirane bihevioralne kontrole, pri čemu su rane postavke ove teorije sugerirale da će namjera i percipirana bihevioralna kontrola pretpostaviti ponašanje i to na način da će namjera točnije pretpostaviti ponašanje kako se percipirana bihevioralna kontrola povećava (Ajzen, 1985., prema Conner i Armitage, 1998.).

Nadalje, prema ovoj teoriji smatra se da su stavovi određeni temeljnim istaknutim uvjerenjima, pri čemu osoba može imati veliki broj uvjerenja o određenom ponašanju, ali samo neka od tih uvjerenja će biti istaknuta te se pretpostavlja da upravo ta uvjerenja određuju stav osobe (Ajzen, Nichols, & Driver, 1995., prema Conner i Armitage, 1998.) Važno je napomenuti da se uvjerenja ne formiraju na racionalan, odnosno nepristran način, već često nastaju iz pogrešnih ili iracionalnih uvjerenja, strahova, motiva ili ljutnje, međutim, kako god bila formirana normativna i kontrolna uvjerenja, stavovi prema određenom ponašanju, njihove subjektivne norme i njihova percepcija kontrole ponašanja automatski i dosljedno dolaze iz njihovih uvjerenja. Također, prošla ponašanja mogu biti dobar prediktor budućih ponašanja (Ajzen, 2011.).

Postoje dva odvojena procesa prema kojima stavovi mogu utjecati na ponašanje (Fazio, 1990., prema Conner i Armitage, 1998.). Kada je pojedinac visoko motiviran i sposoban racionalno razmišljati, njegovo ponašanje je promišljeno i planirano te

temeljeno na stavu prema tom ponašanju. Upravo takav utjecaj opisuje teorija planiranog ponašanja: pojedinac implikacije stavova povezuje s drugim informacijama kao što su subjektivne norme i percepcija kontrole nad situacijom te slijedom toga oblikuje namjeru ili ponašanje (Coner i Armitage, 1998.). Međutim, kada izostane motivacija, stavovi na ponašanje utječu spontanijim procesom tako da se stavovi automatski aktiviraju u prisutnosti objekta stava. Ako se stav ne aktivira, ponašanje uvjetovano stavom će izostati (Fazio, 1986., prema Coner i Armitage, 1998.).

1.2.2. Teorija etiketiranja

Osim teorije planiranog ponašanja, važno je spomenuti i teoriju etiketiranja za koju Becker (1991.) govori da je model koji se sastoji od četiri dimenzije, a odnosi se na to da određena aktivnost postoji ili ne postoji te se definira kao devijantna ili nedevijantna pri čemu navodi da je devijantnost konstruirana u društvu. Naime, pojedinac se ponaša onako kako očekuje da će se ponašati i drugi u njegovoj okolini te usklađuje svoje ponašanje s njihovim ponašanjem te se njegovo prilagođavanje i usklađivanje s ponašanjem drugih može nazvati kolektivnim djelovanjem pa se tako i devijantno ponašanje može uvrstiti u kategoriju kolektivnog djelovanja.

Nadalje, teorija objašnjava kako će se osoba okarakterizirana kao devijantna, odnosno osoba koja čina postupke okarakterizirane u društvu kao devijantne, zbog tog etiketiranja smjestiti u okolnosti zbog kojih nije u mogućnosti obavljati svoje normalne svakodnevne aktivnosti te ga to navodi na abnormalno, odnosno devijantno ponašanje (Becker, 1991.).

U kontekstu ovog rada to bi se moglo objasniti trenutkom u kojem bivši zatvorenik, etiketiran kao osoba koja je počinila ponašanja okarakterizirana kao devijantna, usprkos svojim sposobnostima, ne dobiva posao za koji je kvalificiran zbog bojazni da ponovno ne učini ta ista ponašanja te je zbog toga prisiljen na druge načine doći do potrebnih financijskih sredstava za život kao što su ilegalne radnje ili krađa.

1.3. Važnost reintegracije za bivše zatvorenike

Pojam reintegracije zatvorenika koristi se u procesu koji zatvorenici prolaze od zatvaranja do života u zajednici, a uključuje različite oblike pomoći bivšim zatvorenicima u pogledu prevladavanja stigme te različitih prepreka na koje nailaze nakon izlaska iz zatora.

Razlikuje se *resettlement* (Vijeće Europe, 2010., prema Maloić, 2020.) koji označava proces reintegracije za one zatvorenike koji će nakon izlaska iz zatvora imati određene obaveze koje će u slučaju neispunjavanja rezultirati povratkom u zatvor. Govori se zapravo o uvjetnom otpustu, a proces počinje još u periodu zatvaranja.

Osim toga, pojam reintegracije obuhvaća i pojam *aftercare* koji se pak odnosi na reintegraciju zatvorenika u zajednicu nakon izlaska iz zatvora, ali uz njegovu dobrovoljnu uključenost u različite programe pomoći i podrške (Maloić, 2020.).

Maguire (2011., prema Maloić 2020.:17) govori da se pristupi u okviru penalne zaštite razlikuju prema tome:

- 1. u kojoj su mjeri usmjereni na pomaganje počinitelju u dijelu u kojem on to sam smatra potrebnim, a koliko su intervencije koje se poduzimaju izravno povezane s kriminalnim ponašanjem i procijenjenim rizikom ponovnoga počinjenja kaznenog djela*
- 2. koliko se naglasak stavlja na praktičnu pomoć otpuštenim zatvorenicima, a u kojoj mjeri ih se potiče da sami jačaju, razvijaju i jačaju vještine i motivaciju za samostalno rješavanje problema*
- 3. u kojoj mjeri je uključena prisila, a koliko se ohrabruje dobrovoljna participacija otpuštenog zatvorenika*
- 4. koliko je naglasak na kratkoročnom rješavanju problemskih situacija, a u kojoj mjeri na dugoročnoj održivosti*
- 5. koliko načelno počivaju na volonterskim ili privatnim agencijama, a koliko na državnim*
- 6. započinje li se s radom u zatvoru ili tek nakon otpusta.*

Za sam proces reintegracije važno je i kako zatvorenici provode svoje vrijeme u zatvoru, na koji način se provodi proces otpuštanja te kako se zatvorenika priprema na izlazak na slobodu (Petersilia, 2004.).

Vrijeme provedeno u zatvoru može imati pozitivne i negativne posljedice kako na zatvorenika, tako i na osobe iz njegove okoline. Jedno od najvećih i najčešćih posljedica, ako se radi o zatvaranju na duži period, je gubitak posla, slabljenje obiteljskih i socijalnih veza te moguća rastava braka, a osim praktičnih posljedica, emotivan šok koji proizlazi nakon gubitka slobode može ostaviti posljedice na mentalno zdravlje. Nadalje, u skladu s Beckerovom teorijom etiketiranja, moguće je javljanje određene ovisnosti o zatvoru, s obzirom na to da je cjelokupno funkcioniranje pojedinca podređeno potrebama funkcioniranja zatvora, a nije neobično niti da zatvorenik razvije prizonizaciju, odnosno socijalizaciju na zatvorske uvjete, koja je najprisutnija kod recidivista čiji su intervali boravka na slobodi relativno kratki i u zatvoru se dobro snalaze (Maloić, 2020.).

Seiter i Kadela (2003., prema Décarpes i Durnescu, 2014.) došli su do zaključka da su različiti strukovni i radni programi u okviru zatvora učinkoviti u smanjenju recidivizma te pronalasku posla za bivše prijestupnike.

Obitelji su također ključne za bivše zatvorenike iz mnogo razloga: mogu pružiti razumijevanje i emocionalnu potporu, mogu pružiti financijsku potporu te nude smještaj i brigu o djeci za roditelja u zatvoru. (Visher i sur., 2004.). Rezultati nekih istraživanja kao što je istraživanje La Vigne (2006.) pokazuju kako neformalne socijalne mreže mogu odigrati važnu ulogu u pronalasku posla nakon izlaska iz zatvora pa je tako za 60% njihovih ispitanika koji su bivši zatvorenici veliku pomoć u pronalasku posla pružila obitelj te razgovori s rodbinom i prijateljima.

Nadalje, rezultati istraživanja Mikšaj-Todorović i Buđanovac (2002.) pokazali su uglavnom pozitivne stavove hrvatskih građana prema bivšim zatvorenicima i rehabilitaciji pri čemu su muškarci, educiraniji mladi ljudi i ljudi iz većih gradova imali pozitivnije stavove u odnosu na starije, manje educirane, iz ruralnih područja. Istraživanjem je također utvrđeno da više od polovice građana ne iskazuje negativne

predrasude, prihvaća mogućnost osobne pomoći bivšem zatvoreniku na povratku u zajednicu te ima pojam o rehabilitativnim ciljevima zatvorske kazne.

1.3.1. Izazovi u procesu reintegracije

Dvije su ključne dimenzije u okviru kojih se promatra povratak zatvorenika u zajednicu. Prva dimenzija odnosi se na očekivanja društva pri čemu se naglasak stavlja na državne institucije i službe te njihovu sposobnost osiguravanja uvjeta u okviru kojih će povratak zatvorenika u zajednicu biti siguran, odnosno da zatvorenik neće počinuti novo kazneno djelo, dok je druga činjenica na koju se stavlja naglasak složenost procesa reintegracije za samog zatvorenika koji se suočava sa socijalnim, ekonomskim te psihološkim posljedicama (Maloić, 2020.).

Neke od češćih poteškoća s kojima se zatvorenici suočavaju nakon izlaska iz zatvoru su materijalni gubici, problemi sa zapošljavanjem, nedostatak podrške od obitelji i slično (Décarpes i Durnescu, 2014.). Kobal i Žakelj (2007.) u svom su istraživanju izdvojili bivše zatvorenike kao ranjivu skupinu na području rada i zapošljavanja, zbog dulje odsutnosti i često smanjenih radnih sposobnosti, a posebno zbog stigme s kojom se suočavaju pri traženju posla i zapošljavanja. Također su ukazali na njihov niži stupanj obrazovanja te lošije zdravstveno stanje. Srnić i Vulević (2016.) u svom su istraživanju došli do podataka da je kod velikog broja bivših zatvorenika nakon izlaska iz zatvora uočen problem nesnalaženja među novim tehnologijama, nedostatak financijske i socijalne podrške te problemi s ovisnošću.

Sa sličnim problemima suočavaju se i žene proizašle iz zatvora, osim što su njihove poteškoće pojačane u pogledu brige o djeci, obiteljskim problemima i diskriminacijom na tržištu rada (Hamlyn i Lewis, 2000.). Također, žene će se vjerojatnije susreti s problemima po izlasku iz zatvoru u odnosu na muškarce zbog nezadovoljenih mentalnih potreba te poteškoća kod vraćanja na posao (Visher i sur., 2004.).

Parlamentarna skupština Vijeća Europe kao glavne razloge kriminalnog povrata navodi propust zatvorskih vlasti da zatvorenicima, po izlasku iz zatvora, pruže značajniju pomoć u potrazi za poslom i smještajem, nedostatak obrazovanja i radnog

osposobljavanja, prizonizaciju i društvene predrasude te manjak obiteljske podrške, (Parliamentary Assembly, 2006.).

Izazove vezano uz praksu poslijepenalne zaštite možemo prepoznati i u domaćoj praksi gdje su se kritike uglavnom upućivale centrima za socijalnu skrb, što je s jedne strane isticalo njihovu važnu ulogu, ali se s druge strane neopravdano sva odgovornost prebacivala na institucije socijalne skrbi (Bunata-Blagović, 1989., prema Maloić i Nišević, 2020.). Zakonom o socijalnoj skrbi iz 1997. godine, koji je na snagu stupio 1998. godine, korisnici su, pa tako i otpušteni zatvorenici, dobili mogućnost na ostvarivanje brojnih prava u sustavu socijalne skrbi kao što su savjetovanje, pomoć za uzdržavanje, pomoć za podmirenje troškova stanovanja, jednokratnu novčanu pomoć, doplatu za pomoć i njegu, pomoć i njegu u kući, osobnu invalidninu i druge. Za razliku od praksa nekih drugih zemalja, zatvorenici nisu izdvojeni kao specifična skupina koja ne bi imala mogućnost ostvariti neko pravo, međutim takva praksa ne uzima u obzir specifične okolnosti kao što su učinci zatvaranja i otežani povratak u zajednicu te su bivši zatvorenici prepušteni dugotrajnom postupku utvrđivanja prava ili usluga, usprkos potrebi za žurnim rješavanjem (Maloić i Nišević, 2020.).

Centri za socijalnu skrb često preuzimaju neopravdano veliku ulogu u poslijepenalnoj zaštiti bivših zatvorenika (Bunata-Blagović, 1989., prema Maloić i Nišević, 2020.), a učestalost i nepromišljenost posljednjih zakonodavnih izmjena te promjene i neujednačenost u organizaciji rada koje dovode do sve veće razine nesigurnosti stručnjaka i time povećavaju rizik za profesionalnu pogrešku (Ilijaš i Podobnik, 2018.) zasigurno ne pridonose efikasnosti sustava pomoći.

1.3.2. Stigma i etiketiranost

Do problema u reintegraciji mogu dovesti i stigma te etiketiranost bivših zatvorenika (Nugent i Pitts, 2009.). Nekoliko je područja u kojima se bivši zatvorenici mogu osjetiti diskriminirano: poteškoće u pronalasku posla, najmu nekretnine za stanovanje ili pobježe promatranje od strane policijskih službenika (Homant i Kennedy, 1982.).

Stigmatizacija ostavlja posljedice na psihološku i socijalnu dobrobit. Ograničavanjem pristupa važnim životnim domenama, diskriminacija izravno utječe na društveni status, psihičko blagostanje i fizičko zdravlje stigmatiziranih. Nadalje, osoba koja se osjeća diskriminiranom, aktivira različite obrambene mehanizme za suočavanje sa stresom koji pak mogu dovesti do osjećaja tjeskobe, smanjenog kapaciteta za pamćenje te sniženog samopoštovanja (Major i O'Brien, 2005.).

Gubitak statusa u društvu i diskriminacija te odbacivanje i izbjegavanje od strane drugih predstavlja težak teret za pojedinca, a za počinitelje kaznenih djela, posebno one koji su odslužili kaznu zatvora, stigmatizacija može uzrokovati poteškoće pri pokušaju resocijalizacije jer dovodi do smanjenja mogućnosti zapošljavanja te stvaranja i održavanja prijateljskih i partnerskih odnosa, što bivšem zatvoreniku otežava povratak u zajednicu. Također, počinitelji kaznenih djela često su okarakterizirani kao „jednostavno loše osobe koje se ne mogu promijeniti“. Takav odnos prema osuđenima može potaknuti razvoj kriminalnog identiteta osobe ili onemogućiti njegovo mijenjanje što dovodi do povratka kriminalnom životnom stilu nakon odsluženja kazne zatvora (Lotar i sur., 2010.).

Nadalje kod žena koje su kazнено procesuirane javlja se snažniji osjećaj stigmatizacije s obzirom na to da se kriminalna aktivnost žena u društvu percipira u manjem opsegu od muške te je takvo normativno ponašanje za ženski spol neprihvatljivo (Heidensohn, 2006.). Jednostavno rečeno, žene koje su počinile kazнено djelo percipirane su kao dvostruko devijantne jer u očima javnosti ne samo da su prekršile zakon, već su prekoračile i svoju rodnu ulogu (Smart, 1976.).

1.4. Pregled dosadašnjih istraživanja

Kako dostupni rezultati istraživanja pokazuju, manji postotak poslodavaca spreman je zaposliti bivšeg zatvorenika, ali to će ovisiti o nekoliko različitih faktora kao što su duljina vremena kojeg je zatvorenik proveo u zatvoru, opis radnog mjesta, težina prekršaja kojeg je počinio, zahtjevnost posla kojeg je potrebno obavljati i slično (Holzer i sur., 2001., Giguere i Dundes, 2002.). Tako će poslodavci izbjegavati zaposliti bivšeg zatvorenika na radna mjesta koja zahtijevaju više socijalnih vještina ili češću komunikaciju s kupcima, vjerujući kako su zbog vremena provedenog u

zatvoru bivši osuđenici slabijih socijalnih vještina, kao i da bi se sami kupci, odnosno korisnici usluga mogli uplašiti ako bi znali da je osoba koja ih poslužuje ili s njima razgovara bivši zatvorenik, a manja je spremnost zapošljavanja ako je kazneno djelo koje je osuđenik počinio povezano s radnim mjestom, pa će tako za poslove u kojima je potrebno baratati s većom količinom novca, rjeđe biti zaposlena osoba osuđena za prijevaru, jednako kao što će za posao koji uključuje korištenje službenog vozila rjeđe biti zaposlene osobe koje su počinile kazneno djelo vožnje pod utjecajem opojnih sredstava (Albright i Denq, 1996.).

Jednako tako, govoreći o težini kaznenih djela, poslodavci su spremniji zaposliti bivšeg zatvorenika ako je on bio osuđen za prometne prekršaje ili kaznena djela povezana marihuanom, ali ni u kojem slučaju ne bi bili spremni zaposliti osobu koja je bila osuđena za pljačku, prijevaru, ubojstvo, silovanje ili zlostavljanje djece (Albright i Denq, 1996., Giguere i Dundes, 2002.). Slične nalaze dobivaju Atkinson i suradnici (1976.) u svom istraživanju u kojem navode tri kategorije počinitelja kaznenih djela za koje postoji najmanja vjerojatnost da će ih poslodavci zaposliti: osuđenici za ubojstvo, silovanje i pljačku.

Giguere i Dundes (2002.) također navode će većini poslodavca u odluci zapošljavanja bivšeg zatvorenika veliku ulogu odigrati i duljina vremena provedenog u zatvoru, pri čemu određeni broj poslodavaca smatra da što je dulji period proveden u zatvoru, to je kazneno djelo koje je osuđenik počinio teže, dok ostatak smatra da što je dulje vremena osuđenik proveo u zatvoru, to će se teže ponovo prilagoditi na vanjski svijet.

Nadalje, rezultati istraživanja kojeg su proveli Albright i Denq (1996.) pokazuju kako mali postotak poslodavaca koji je sudjelovao u njihovom istraživanju, točnije tek 12%, ima pozitivan stav prema zapošljavanju bivšeg zatvorenika. Međutim, taj postotak se mijenja kada se povećavaju pozitivne činjenice bivšeg zatvorenika s kojima je poslodavac upoznat pa će tako brojka od tek 12% poslodavaca spremnih zaposliti bivšeg zatvorenika porasti na 32% ako je osuđenik završio fakultet, a čak 38% za osuđenike koji su završili barem dva dodatna programa za osposobljavanje. S druge strane, iskustvo prethodnog zapošljavanja bivših zatvorenika znatno smanjuje

spremnost poslodavaca na ponovno zapošljavanje bivših zatvorenika (Atkinson i sur., 1976.).

Između ostalog, neka istraživanja su ispitivala razlike u stavovima prema osuđennicima s obzirom na spol pa su tako Mikšaj Todorović i Buđanovac (2000) utvrdili da je ženama znatno neugodnije družiti se s bivšim zatvorenicima te da su opreznije u osobnom kontaktu s osuđennicima, a uočene su i razlike u percepciji zatvorenika s obzirom na obrazovni status ispitanika (Mikšaj-Todorović i Buđanovac, 2002.).

Spomenuta istraživanja relevantna su i važna za ovo istraživanje jer upravo će se u ovom radu kasnije proučavati odnos ovih fenomena, odnosno razlika u spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na vrstu počinjenog kaznenog djela zatvorenika te s obzirom na spol i obrazovni status poslodavaca.

Kako je već prethodno bilo spomenuto, istraživanja koja su dovodila u korelaciju stavove i ponašanja, dokazuju kako stavovi mogu biti prediktor određenog ponašanja (Ehrlich, 1969.) pa samim tim, poznavanje i razumijevanje raširenosti stava poslodavaca prema bivšim zatvorenicima, omogućava u nekoj mjeri predikciju njihovog ponašanja prema njima. Nadalje, prema Katzovoj funkcionalnoj teoriji promjena stava je moguća i dogodit će se onda kada stav koji osoba ima prema određenom objektu prestaje biti u svojoj funkciji, a samu promjenu stava određuje proces učenja i suočavanja sa situacijom (Katz, 1960.). Stoga, moguće je raditi na promijeni stavova prema bivšim zatvorenicima, odnosno osuđennicima općenito, a promjena stava s negativnog prema pozitivnom pretpostavit će i pozitivna ponašanja prema bivšim zatvorenicima.

Uviđa se također kako su istraživanja u ovom radu navedena kao relevantna, starijeg datuma, odnosno, gotovo da i ne postoje novija istraživanja koja proučavaju ovu tematiku, što dovodi do zaključka kako je potrebno uložiti u nova istraživanja iz ovog područja kako bi se mogli dobiti relevantniji podaci, a koji će omogućiti daljnje djelovanje. Također, uviđa se nedostatak domaćih istraživanja, što je vidljivo iz pregleda istraživanja, stoga su ovakva istraživanja od velike važnosti za teorijske, ali i praktične implikacije.

2. Cilj, problemi i hipoteze istraživanja

Cilj: Ispitati odnos između stavova poslodavaca o zatvorenicima i zapošljavanja

Problem 1: Postoji li povezanost između stavova poslodavaca prema zatvorenicima i njihove spremnosti na zapošljavanje zatvorenika?

Hipoteza 1: Postoji povezanost između stavova poslodavaca prema zatvorenicima i spremnosti na zapošljavanje tako što će poslodavci s pozitivnim stavovima prema zatvorenicima iskazivati veću razinu spremnosti na zapošljavanje bivših zatvorenika, dok će poslodavci s negativnim stavovima prema zatvorenicima iskazivati nižu razinu spremnosti na zapošljavanje bivših zatvorenika.

Problem 2: Postoji li razlika u spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na stupanj obrazovanja poslodavaca?

Hipoteza 2: Postoji razlika u spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na stupanj obrazovanja pri čemu će poslodavci s višim stupnjem obrazovanja iskazivati veću spremnost na zapošljavanje bivših zatvorenika u odnosu na poslodavce s nižim stupnjem obrazovanja.

Problem 3: Postoji li razlika u spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na vrstu počinjenog kaznenog djela zatvorenika?

Hipoteza 3: Postoji razlika u spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na vrstu počinjenog kaznenog djela pri čemu će poslodavci iskazivati manju spremnost na zapošljavanje bivših zatvorenika ako je kazneno djelo koje su počinili povezano s djelatnosti koju obavljaju.

Problem 4: Postoji li razlika u spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na spol poslodavaca.

Hipoteza 4: Postoji razlika u spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na spol poslodavaca pri čemu će ispitanice iskazivati nižu razinu spremnosti na zapošljavanje bivših zatvorenika u odnosu na ispitanike.

3. Metoda

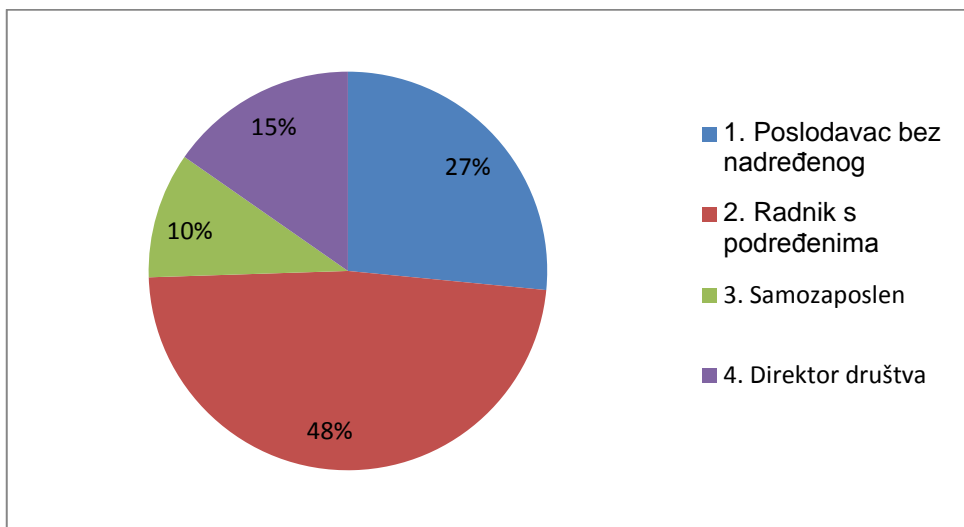
3.1. Uzorak

U istraživanju je sudjelovalo ukupno $N=100$ ispitanika, od kojih $N=41$ muška i $N=58$ ženska ispitanika, jedan ispitanik nije naznačio svoj spol u upitniku. Prosječna dob svih ispitanika je $M=40$ godina, pri čemu najstariji ispitanik ima 66 godina, a najmlađi 22 godine. Najveći broj ispitanika živi na području Varaždinske županije $N=25$, slijede ispitanici s područja Grada Zagreba $N=23$ i Zagrebačke županije $N=10$ te druge županije. Najveći broj ispitanika ima završen fakultet $N=59$, pri čemu $N=39$ ispitanika ima završen diplomski studij, dok $N=30$ ispitanika ima završenu srednju školu, a $N=8$ ispitanika ima završen poslijediplomski studij. Prosječna duljina radnog staža svih ispitanika iznosi $M=15$ godina. Nadalje, većina ispitanika $N=75$ svoju djelatnost obavlja u privatnom sektoru, dok $N=25$ ispitanika dolazi iz područja javnog sektora.

Najveći broj ispitanika izjasnio se da svoju funkciju obavlja kao radnik s podređenima $N=47$, a slijede ih ispitanici koji svoju funkciju obavljaju kao poslodavci bez nadređene osobe $N=26$. Najmanji udio ispitanika su samozaposlene osobe $N=10$. Struktura ispitanika prema položaju obavljanja funkcije detaljnije je prikazana u grafu 6.1. Također, u području obavljanja djelatnosti, najveći broj ispitanika dolazi iz područja djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi $N=17$, slijede ispitanici koji obavljaju djelatnost trgovine na veliko i malo; popravak motornih vozila $N=16$ te ostale uslužne djelatnosti $N=14$. Detaljan prikaz moguće je vidjeti na grafu 6.2.

Slika 3.1

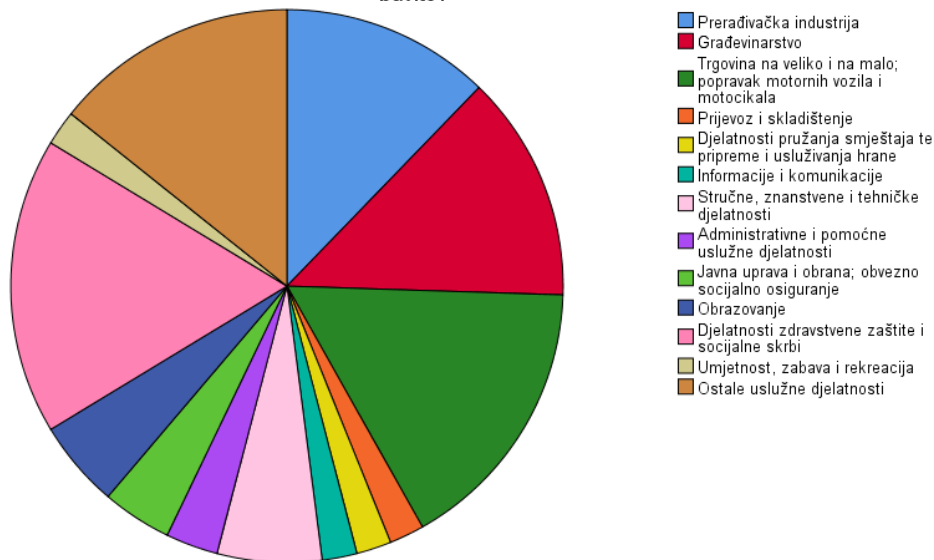
Struktura ispitanika prema položaju obavljanja funkcije

Slika 3.2

Struktura ispitanika prema djelatnosti koju obavljaju

Kojem području djelatnosti prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti (NN, 58/2007) pripada djelatnost kojom se bavite?

3.2. Postupak

Istraživanje je provedeno *online* upitnikom. Anketa je prosljeđena putem e-mail adresa nasumično odabranim ispitanicima koji su u trenutku slanja upitnika imali

objavljen oglas na stranicama Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Također, anketa je prosljeđena na društvenim mrežama u grupama tematski usmjerenim poslodavcima.

3.3. Mjerni instrumenti

Stav poslodavaca prema zatvorenicima mjeren je validiranom skalom:

Skala stavova prema zatvorenicima (*A Scale to Measure Attitudes toward Prisoners*, Melvin, K. B., Gramling, L. K., & Gardner, W. M., 1985.). Skala se sastoji od 36 tvrdnji, pri čemu je 19 tvrdnji pozitivno, a 17 negativno. Primjer tvrdnji: *Samo je nekoliko zatvorenika uistinu opasno; Pokušaj rehabilitacije zatvorenika je gubitak novaca i vremena*. Svaki ispitanik na skali Likertovog tipa označuje u kojoj mjeri se slaže s određenom tvrdnjom pri čemu je raspon odgovora od 1 - uopće se ne slažem, 2 - ne slažem se, 3 - niti se slažem, niti se ne slažem, 4 - slažem se do 5 - u potpunosti se slažem. Rezultat se tvori tako što se svakom odgovoru pridruži vrijednost 1 - 5 pri čemu se negativne tvrdnje boduju obrnutim redoslijedom te se rezultat na kraju zbroji, a konstanta od 36 se oduzima od ukupnog rezultata dajući potencijalni raspon bodova od 0 do 144. Cronbach alpha iznosi 0,82.

Razina spremnosti na zapošljavanje bivših zatvorenika provjeravana je konstruiranim pitanjem, odnosno tvrdnjom: *Spreman sam zaposliti bivšeg zatvorenika*, pri čemu su ispitanici imali mogućnost označiti na skali Likertovog tipa u kojoj mjeri se ta tvrdnja odnosi na njih, a raspon odgovora bio je od 1 - uopće se ne odnosi na mene do 5 - u potpunosti se odnosi na mene.

Odnos poslodavaca prema osuđenicima, odnosno bivšim osuđenicima ispitan je konstruiranim pitanjima kao što su *Poznajete li u svojoj okolini osobu koja je bila u zatvoru ili kaznionici radi odsluženja kazne?; Poznajete li u krugu svoje uže ili šire obitelji osobu koja je bila kažnjavana?; Poznajete li u krugu svoje uže ili šire obitelji osobu koja je bila u zatvoru ili kaznionici radi odsluženja kazne?; Prilikom razgovora za posao tražim potvrdu o nekažnjavanju.; Radio sam ili trenutno radim s osobom koja je bila u zatvoru ili kaznionici zbog izdržavanja kazne zatvora,; Imao sam prilike zaposliti bivšeg zatvorenika*, na koja su ispitanici mogli odgovoriti s DA ili NE.

Također, ispitana je i spremnost poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika ako je kazneno djelo povezano s djelatnosti koju obavljaju, odnosno ako su kompetencije bivšeg zatvorenika u skladu sa zahtjevima posla. To je ispitano dvjema tvrdnjama: *Zaposlio bih bivšeg zatvorenika ako su njegove kompetencije i vještine u skladu sa zahtjevima posla* te *Ne bih zaposlio bivšeg zatvorenika ako je kazneno djelo koje je počinio povezano s djelatnosti koju obavlja moja ustanova/tvrtka/obrt/poslovnica* pri čemu su ispitanici označavali u kojoj mjeri se određena tvrdnja odnosi, odnosno ne odnosi na njih u rasponu od 1 - uopće se ne odnosi na mene; 2 - ne odnosi se na mene; 3 - niti se odnosi na mene, niti se ne odnosi na mene; 4 - odnosi se na mene, do 5 - u potpunosti se odnosi na mene.

Od demografskih pokazatelja prikupljali su se podaci o spolu, dobi, duljini radnog staža, županiji prebivališta te završenom stupnju obrazovanja, dok su se podaci o djelatnosti koju obavljaju ispitanici prikupljali podacima o tome kojem području djelatnosti prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti (NN, 58/2007) pripada djelatnost kojom se bave, u kojem sektoru obavljaju djelatnost te iz koje pozicije obavljaju svoju funkciju

3.4. Obrada podataka

Prilikom obrade podataka korištene su funkcije u sklopu SPSS programa i to metode deskriptivne funkcije (frekvencija odgovora, aritmetička sredina, standardna devijacija) te Pearsonov koeficijent korelacije te ANOVA test i Paired-Samples T-Test za testiranje razlika.

4. Rezultati

4.1. Odnos poslodavaca prema zapošljavanju i radu s bivšim zatvorenicima

Ispitanici su kroz nekoliko pitanja davali odgovore o svojem odnosu s bivšim zatvorenicima i osobama koje su bile kažnjavane pri čemu ih se pitalo poznaju li u svojoj okolini osobu koja je bila u zatvoru ili kaznionici radi izvršavanja kazne zatvora, poznaju li u krugu svoje obitelji osobu koja je bila u kaznionici ili zatvoru radi izvršavanja kazne zatvora te poznaju li u krugu svoje obitelji osobu koja je bila

kažnjavana. Nadalje, bili su upitani i jesu li imali prilike raditi ili trenutno rade s osobom koja je bila na izvršavanju kazne zatvora te jesu li imali prilike zaposliti bivšeg zatvorenika.

Tablica 4.1

Deskriptivni prikaz odgovora na čestice koje ispituju odnos poslodavaca prema osuđenima

		DA	NE
Poznajete li u svojoj okolini osobu koja je bila u zatvoru ili kaznionici radi odsluženja kazne?	N	63	37
	%	63	37
Poznajete li u krugu svoje uže ili šire obitelji osobu koja je bila kažnjavana?	N	34	66
	%	34	66
Poznajete li u krugu svoje uže ili šire obitelji osobu koja je bila u zatvoru ili kaznionici radi odsluženja kazne?	N	24	76
	%	24	76
Radio sam ili trenutno radim s osobom koja je bila u zatvoru ili kaznionici zbog izdržavanja kazne zatvora.	N	12	88
	%	12	88
Imao sam prilike zaposliti bivšeg zatvorenika.	N	13	86
	%	13	86

Iz prikaza ovih rezultata jasno je vidljivo da većina ispitanika u svojoj okolini poznaje osobu koja je bila u zatvoru ili kaznionici radi odsluženja kazne (63%), međutim puno manji broj ispitanika poznaje u krugu svoje obitelji osobu koja je bila u zatvoru ili kaznionici radi odsluženja kazne (24%). Nadalje, vrlo je mali postotak ispitanika koji su se izjasnili da su imali prilike raditi ili trenutno rade s osobom koja je bila u zatvoru ili kaznionici zbog izdržavanja kazne zatvora (12%), a sličan je i postotak ispitanika koji su imali prilike zaposliti bivšeg zatvorenika, točnije tek 13%, dok jedna osoba nije dala odgovor na ovo pitanje.

Nadalje, u istraživanju je bilo provjeravano traže li uopće poslodavci prilikom razgovora za posao potvrdu o nekažnjavanju. Odgovor na ovo pitanje dalo je svih 100 ispitanika pri čemu se njih N=44 izjasnilo da traže potvrdu, dok je ostalih N=56

izjavilo kako ne traže potvrdu o nekažnjavanju prilikom razgovora za posao. Iako razlika nije značajna, veći broj poslodavaca koji ne traže potvrdu o nekažnjavanju ipak upućuje na činjenicu da veliki broj poslodavaca zapravo ne zna da imaju mogućnost zaposliti bivšeg zatvorenika.

Tablica 4.2

Deskriptivni prikaz odgovora o traženju potvrde o nekažnjavanju

		DA	NE
Prilikom razgovora za posao tražim potvrdu o nekažnjavanju.	N	44	56
	%	44	56

Na pitanje o zapošljavanju bivšeg zatvorenika ako su njegove kompetencije i vještine u skladu sa zahtjevima posla, N=23 ispitanika je odgovorilo da bi zaposlili osobu koja udovoljava tim kriterijima, međutim čak N=34 ispitanika je neodlučno. S druge strane, na pitanje o zapošljavanju bivšeg zatvorenika ako je kazneno djelo koje je počinio povezano s djelatnosti koju obavlja ustanova/tvrtka/obrt/poslovnica, N=47 ispitanika izjasnilo se kako u tom slučaju ne bi zaposlili bivšeg zatvorenika.

Tablica 4.3

Deskriptivni prikaz odgovora vezanih uz namjeru zapošljavanja

Zaposlio bih bivšeg zatvorenika ako su njegove kompetencije i vještine u skladu sa zahtjevima posla.	N	%
Uopće se ne odnosi na mene.	12	12
Ne odnosi se na mene.	12	12
Niti se odnosi na mene, niti se ne odnosi na mene.	34	34
Odnosi se na mene.	23	23
U potpunosti se odnosi na mene.	17	17

Tablica 4.4

Deskriptivni prikaz odgovora vezanih uz namjeru zapošljavanja

Ne bih zaposlio bivšeg zatvorenika ako je kazneno djelo koje je počinio povezano sa djelatnosti koju obavlja moja ustanova/tvrtka/obrt/poslovnica.		
	N	%
Uopće se ne odnosi na mene.	13	13
Ne odnosi se na mene.	12	12
Niti se odnosi na mene, niti se ne odnosi na mene.	11	11
Odnosi se na mene.	16	16
U potpunosti se odnosi na mene.	47	47

Na pitanje o spremnosti na zapošljavanje bivšeg zatvorenika, najveći broj ispitanika N=40, te je odgovorio kako se ta tvrdnja niti odnosi, niti ne odnosi na njih, ali je čak N=34 ispitanika odgovorilo kako se ta tvrdnja odnosi na njih. Podatak kako se tek N=9 ispitanika izjasnio kako se ta tvrdnja uopće ne odnosi na njih, odnosno da se N=14 ispitanika izjasnilo kako se ta tvrdnja ne odnosi na njih važno je uzeti u obzir tijekom analiziranja ostalih rezultata.

Tablica 4.5

Deskriptivni prikaz odgovora vezanih uz spremnost na zapošljavanje

Spreman sam zaposliti bivšeg zatvorenika.		
	N	%
Uopće se ne odnosi na mene.	9	9
Ne odnosi se na mene.	14	14
Niti se odnosi na mene, niti se ne odnosi na mene.	40	40
Odnosi se na mene.	34	34
U potpunosti se odnosi na mene.	3	3

Spremnost na zapošljavanje bivših zatvorenika provjeravana je konstruiranim pitanjem na koji se najveći postotak ispitanika 40% izjasnio neodlučnim, ali je čak 37% ispitanika iskazalo spremnost na zapošljavanje bivših zatvorenika dok je 23% ispitanika izjavilo kako nije ili nije uopće spremno zaposliti bivšeg zatvorenika.

4.2. Povezanost stava prema zatvorenicima i spremnosti na zapošljavanje bivših zatvorenika.

Tablica 4.6

Srednje vrijednosti, standardne devijacije i deskriptivni prikaz odgovora na skali stavova prema zatvorenicima

	M	sd	1	2	3	4	5
Zatvorenici su drugačiji od ostalih ljudi.	2,54	0,846	11	35	44	9	1
Samo je nekoliko zatvorenika uistinu opasno.	3,10	1,040	6	23	34	29	8
Zatvorenici se nikada ne mijenjaju.	2,30	0,798	14	48	33	4	1
Većina zatvorenika žrtve su određenih okolnosti i zaslužuju dobiti pomoć.	3,30	0,937	3	17	34	39	7
Zatvorenici imaju osjećaje kao i mi ostali.	3,97	0,731	-	3	19	56	22
Nije mudro previše vjerovati zatvoreniku.	2,99	0,810	4	20	50	25	1
Mislim da bi mi se većina zatvorenika svidjela.	2,65	0,845	11	23	59	4	3
Loši zatvorski uvjeti čine zatvorenika još više ogorčenim.	3,42	0,997	2	17	32	35	14
Daj zatvoreniku prst i uzet će ti cijelu ruku.	2,48	0,822	12	36	45	6	1
Većina zatvorenika je glupa.	1,90	0,835	34	46	18	-	2
Zatvorenici trebaju naklonost i pohvale kao i svi drugi.	3,64	0,905	3	7	26	51	13
Ne bi trebao očekivati previše od zatvorenika.	2,47	0,915	14	38	37	9	2
Pokušaj rehabilitacije zatvorenika je bacanje vremena i novca.	2,08	0,837	22	55	18	3	2
Nikad ne znaš govori li zatvorenik istinu.	2,72	0,957	12	27	40	19	2
Zatvorenici nisu ništa bolji ili lošiji od ostalih ljudi.	3,45	0,821	1	10	40	41	8

Uvijek moraš biti na oprezu sa zatvorenikom.	3,11	0,920	7	12	48	29	4
Generalno, zatvorenici se isto ponašaju i razmišljaju.	2,54	0,968	15	33	37	13	2
Ako zatvoreniku pokažeš poštovanje, uzvratit će ti istom mjerom.	3,46	0,797	3	4	43	44	6
Zatvorenici misle samo na sebe.	2,44	0,857	13	40	38	8	1
Postoje neki zatvorenici kojima u potpunosti vjerujem.	3,03	1,020	11	10	51	21	7
Većina zatvorenika je previše lijena da bi zaradila za pošten život.	2,46	0,915	14	39	36	9	2
Zatvorenici će slušati razum.	2,98	0,696	1	15	70	9	5
Ne bi me smetalo živjeti vrata do vrata s bivšim zatvorenikom.	2,96	0,953	9	17	46	25	3
Zatvorenici su jednostavno zli u srcu.	1,93	0,742	31	45	24	-	-
Zatvorenici uvijek pokušavaju izvući nešto od nekoga.	2,26	0,812	20	37	40	3	-
Većina zatvorenika ima iste vrijednosti kao i mi ostali.	3,28	0,854	3	12	44	36	5
Nikada ne bih želio da je moje dijete u vezi sa bivšim zatvorenikom.	3,58	1,075	5	6	39	26	24
Većina zatvorenika ima sposobnost voljeti.	3,69	0,873	3	5	25	54	13
Zatvorenici su jednostavno nemoralni.	2,44	0,770	12	37	46	5	-
Zatvorenici bi trebali biti pod strogom, oštrom disciplinom.	2,91	0,954	8	21	48	18	5
Općenito, zatvorenici su u osnovi loši ljudi.	2,20	0,853	21	44	30	4	1
Većina zatvorenika se može rehabilitirati.	3,52	0,797	1	9	34	49	7
Neki zatvorenici su prilično dragi ljudi.	3,48	0,904	4	7	35	45	9
Volio bih se družiti s nekim zatvorenicima.	2,83	0,877	11	12	63	11	3
Zatvorenici poštuju samo grubu silu.	2,20	0,841	19	48	29	2	2
Ako se osoba dobro vlada u zatvoru, treba je pustiti na uvjetnu slobodu.	2,91	0,900	7	20	52	17	4

Tablica 4.7.

Srednja vrijednost, standardna devijacija, najniži i najviši rezultat na skali stavova prema zatvorenicima

Stav prema zatvorenicima	M	Sd	Min	Max
	121,08	14,329	56	131

U tablici 4.6. može se vidjeti frekvencija odgovora na pojedine čestice na skali stavova prema osuđennicima. Ispitanici su na čestice odgovarali u rasponu od 1 - uopće se ne slažem, 2 - ne slažem se, 3 – niti se slažem, niti se ne slažem, 4 – slažem se do 5 – u potpunosti se slažem. Tako možemo vidjeti da se veliki broj ispitanika ne slaže s tvrdnjom da je pokušaj rehabilitacije zatvorenika bacanje vremena i novca pri čemu je čak 22 ispitanika izjavilo kako se uopće ne slaže s tom tvrdnjom, odnosno 55 ispitanika izjasnilo se da se ne slaže s tom tvrdnjom. Također, na česticu da su zatvorenici jednostavno zli u srcu niti jedan ispitanik nije označio da se slaže ili u potpunosti slaže s tom tvrdnjom. Nadalje, čak 14 ispitanika se izjasnilo kako se uopće ne slaže s tvrdnjom da je većina zatvorenika previše lijena da bi zaradila za pošten život, dok je 39 ispitanika izjavilo kako se ne slaže s tom tvrdnjom. Jednako tako veliki broj ispitanika, njih čak 39, se slaže s tvrdnjom kako su većina zatvorenika žrtve određenih okolnosti i zaslužuju dobiti pomoć, 56 ispitanika se slaže s tvrdnjom da zatvorenici imaju osjećaje kao i mi ostali, kao i da se većina zatvorenika može rehabilitirati. Međutim, 50 ispitanika se izjasnilo kako ne bi željeli da je njihovo dijete u vezi s bivšim zatvorenikom.

U tablici 4.7. moguće je vidjeti ukupan rezultat, točnije najmanji i najviši postignut rezultat na skali stavova prema osuđennicima, pri čemu je najmanje postignut rezultat prilikom zbrajanja svih čestica 56, dok je najviše postignut rezultat 131, što pokazuje da uistinu postoji razlika u stavovima prema osuđennicima među ispitanicima.

Tablica 4.8

Povezanost stava prema zatvorenicima i spremnosti na zapošljavanje bivših zatvorenika

	M	sd	N	r	p
Stav prema zatvorenicima	121,08	0,981	100	0,631	,000
Spremnost na zapošljavanje bivših zatvorenika	3,08	14,329	100		

U tablici 4.8. može se vidjeti kako je utvrđena statistički značajna povezanost između stava prema osuđenima i spremnosti na zapošljavanje bivših zatvorenika ($r=0,631$, $p<0,01$) tako što poslodavci s pozitivnim stavom prema osuđenima iskazuju veću razinu spremnosti na zapošljavanje bivših zatvorenika.

4.3. Razlika u spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na završen stupanj obrazovanja.

Tablica 4.9

Razlika u spremnosti na zapošljavanje s obzirom na završen stupanj obrazovanja

Spremnost na zapošljavanje bivših zatvorenika.	Završena srednja škola			Završen fakultet			Završen poslijediplomski studij			t	p
	N	M	Sd	N	M	sd	N	M	Sd		
	30	2,90	0,923	59	3,24	0,971	8	2,75	1,282		

Iz tablice 4.9. je vidljivo kako nije utvrđena statistički značajna razlika u spremnosti na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na završen stupanj obrazovanja ($t=1,700$, $p>0,05$).

4.4. Razlika u spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika, ako je kazneno djelo koje je osuđenik počinio povezano sa djelatnosti koju obavlja ustanova/tvrtka/obrt/poslovnica.

Tablica 4.10

Razlika u spremnosti na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na povezanost kaznenog djela s djelatnosti

	M	sd	N	t	p
Ne bih zaposlio bivšeg zatvorenika ako je djelo koje je počinio povezano sa djelatnosti koju obavljam.	3,73	1,483	99	3,475	,001
Spremnost na zapošljavanje bivših zatvorenika.	3,07	0,982	99		

Postoji statistički značajna razlika u spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika ako je kazneno djelo koje je zatvorenik počinio povezano s djelatnosti koju poslodavac obavlja ($t=3,475$, $p<0,01$) pri čemu je se veći broj poslodavaca složio s tvrdnjom da ne bi zaposlili bivšeg zatvorenika ako je kazneno djelo koje je počinio povezano s djelatnosti koju obavlja ustanova/tvrtka/obrt/poslovnica ($M=3,73$, $sd=1,483$), u odnosu na pitanje jesu li spremni zaposliti bivšeg zatvorenika gdje je manji broj ispitanika označio kako se ta tvrdnja ne odnosi na njih ($M=3,07$, $sd=0,982$).

4.5. Razlika u spremnosti na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na spol ispitanika.

Tablica 4.11

Razlika u spremnosti na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na spol ispitanika

Spremnost na zapošljavanje bivših zatvorenika	Muški spol			Ženski spol			t	p
	N	M	Sd	N	M	Sd		
	41	3,15	0,882	58	3,03	1,059		

U tablici 4.10. vidljivo je kako nije utvrđena statistički značajna razlika u spremnosti na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na spol ispitanika ($t=0,307$, $p>0,05$).

4.6. Razlika u stavovima prema zatvorenicima s obzirom na to poznaju li ispitanici u krugu svoje obitelji osobu koja je bila u zatvoru ili kaznionici radi izdržavanja kazne zatvora.

Postoji statistički značajna razlika u stavovima prema osuđenima u odnosu na to poznaju li ispitanici u krugu svoje uže obitelji osobu koja je bila u zatvoru ili kaznionici radi izdržavanja kazne zatvora ($t=5,476$, $p<0,05$) pri čemu ispitanici koji u krugu svoje uže obitelji poznaju osobu koja je bila u zatvoru ili kaznionici radi izdržavanja kazne zatvora iskazuju pozitivan stav prema zatvorenicima ($M=126,92$, $sd=15,556$) u odnosu na ispitanike koji u krugu svoje uže obitelji ne poznaju osobu koja je bila u zatvoru ili kaznionici radi izdržavanja kazne zatvora ($M=119,24$, $sd=13,508$).

Tablica 4.12

Razlika u stavu prema zatvorenicima s obzirom na poznavanje osobe koja je bila u zatvoru ili kaznionici

	Poznajete li u krugu svoje uže obitelji osobu koja je bila u zatvoru ili kaznionici radi izdržavanja kazne zatvora?							
Stav prema zatvorenicima	DA			NE			t	p
	N	M	Sd	N	M	Sd		
	24	126,92	15,556	76	119,24	13,508		

5. Rasprava

Prva hipoteza pretpostavlja da postoji povezanost između stavova poslodavaca prema zatvorenicima i spremnosti na zapošljavanje bivših zatvorenika tako što će poslodavci s pozitivnim stavovima prema zatvorenicima iskazivati veću razinu spremnosti na zapošljavanje bivših zatvorenika, dok će poslodavci s negativnim

stavovima prema zatvorenicima iskazivati nižu razinu spremnosti na zapošljavanje bivših zatvorenika.

Kada ljudi vjeruju da su njihovi stavovi ispravni, motivirani su razmišljati o objektu stava koji razmatraju, imaju izravno iskustvo s objektom stava te konstruiraju svoje stavove na temelju informacija koje su relevantne ponašanju, njihovi stavovi bolje će predvidjeti buduće ponašanje (Glasman and Albarracín, 2006.). Također, prema istim autorima stavovi bolje predviđaju ponašanje kada se oslanjaju na informacije relevantne za odluku o ponašanju.

Prema već spomenutoj teoriji planiranog ponašanja, stavovi prema objektu stava mogu pretpostaviti buduće ponašanje, dok postavke teorije o stavovima određuju nekoliko funkcija stava, a jedna od nje je i funkcija prilagodbe koja na određeni način ima zaštitnu ulogu. U ovom kontekstu, negativan stav prema osuđenima može pretpostaviti ponašanje koje će u svojoj srži imati namjeru izbjegavanja kontakta s tom skupinom ljudi i obrnuto. Također, negativan stav prema osuđenima u kontekstu svoje zaštitne funkcije ima ulogu zaštititi subjekta stava od potencijalnih negativnih utjecaja iz okoline, odnosno u konkretnom slučaju, negativan stav poslodavca prema osuđeniku, a koji rezultira izbjegavanjem objekta stava, samim tim i nižom spremnosti na zapošljavanje, štiti poslodavca od mogućih negativnih ishoda u slučaju zapošljavanja bivšeg zatvorenika, kao što su krađa, prevara, gubitak korisnika usluga koje pruža, gubitak poslovnih partnera i slično.

Shodno tome, može se zaključiti da su rezultati istraživanja koji potvrđuju hipotezu 1 u skladu s relevantnim izvorima u literaturi.

S obzirom na spomenutu važnost zapošljavanja bivših zatvorenika kao jednog od ključnih koraka u procesu reintegracije te smanjenja recidivizma, jasno je kako je zadaća društva te odgovornih institucija pružiti adekvatnu pomoć i podršku kako zatvorenicima koji izlaze na slobodu, tako i njihovim obiteljima. Kako je već nekoliko puta u ovom radu bilo spomenuto, stavovi poslodavaca često mogu odigrati ključnu ulogu u procesu zapošljavanja, a rezultati su jasno pokazali povezanost stavova prema osuđenima te spremnosti na zapošljavanje bivših zatvorenika.

U duhu profesije socijalnog rad čija je jedna od ključnih zadaća zagovaranje prava korisnika, socijalni radnici te sustav socijalne zaštite može osigurati jasne promjene u tom pogledu. Upoznavanje društva s izazovima s kojima se susreću zatvorenici po izlasku iz zatvora, kao i njihove obitelji te upoznavanje poslodavaca s karakteristikama i kompetencijama bivših zatvorenika u pogledu treninga i praksi koje prolaze tijekom boravka u zatvoru, uvelike mogu popraviti gledište prema toj ranjivoj skupini.

Hipoteza 2 pretpostavlja da postoji razlika u spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na stupanj obrazovanja pri čemu će poslodavci s višim stupnjem obrazovanja iskazivati veću spremnost na zapošljavanje bivših zatvorenika u odnosu na poslodavce s nižim stupnjem obrazovanja. Rezultati istraživanja nisu utvrdili statistički značajnu razliku.

Mikšaj-Todorović i Buđanovac (2002.) u rezultatima svog istraživanja navode da ispitanici s nižom razinom edukacije smatraju kako ne treba vjerovati osobi koja je bila u zatvoru, da bivši osuđenici nisu u stanju zadržati posao, da će bivši osuđenici vjerojatno ponoviti svoj zločin, a broj zločina će se smanjiti ako se primjenjuju teže kazne zatvora. Također, isti ispitanici smatraju da se osoba treba stidjeti ako je netko iz njegove obitelji bio u zatvoru i da ne bi trebalo imati ništa s bivšim osuđenicima. S druge strane, ispitanici s višom razinom edukacije pokazali su pozitivnije stavove prema osuđenicima.

S obzirom na to da su u ovom istraživanju sudjelovali ispitanici za koje je očekivano da imaju viši stupanj obrazovanja, odnosno da su ispitanici s najnižim stupnjem obrazovanja oni koji imaju završenu srednju školu, rezultati koji ne pokazuju statistički značajnu razliku u grupama i nisu toliko iznenađujući, stoga je teško tvrditi da se rezultati uopće ne podudaraju s dosadašnjim istraživanjima.

Hipoteza 3 pretpostavlja da postoji razlika u spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na vrstu počinjenog kaznenog djela pri čemu će poslodavci iskazivati manju spremnost na zapošljavanje bivših zatvorenika ako je kazneno djelo koje su počinili povezano s djelatnosti koju obavljaju.

Naime, poslodavci nerado zapošljavaju kandidate za posao s kriminalnom prošlošću iz straha da će naštetiti klijentu s kojim posluju ili povećavaju mogućnost za krađom. Upravo iz tog razloga poslodavci mogu tražiti potvrdu o nekažnjavanju prilikom razgovora za posao i na samom početku isključiti bivše prijestupnike iz natječaja za posao (Holzer i sur., 2006.). Giguere i Dundes (2002.) u svom su istraživanju došli do zaključka da će poslodavce kod zapošljavanja bivših zatvorenika najviše zabrinjavati činjenica da takvi kandidati neće imati dovoljno razvijene vještine za rad s ljudima. S druge strane Petersilia (2005., prema Décarpes i Durnescu, 2014.) je u svojem istraživanju otkrio da 65% poslodavaca ne bi svjesno zaposlilo bivše prijestupnike, bez obzira na vrstu njihovog prekršaja.

Albright i suradnici (1996.) ističu kako će se najveći broj poslodavaca odlučiti zaposliti bivšeg zatvorenika ako kriminalno djelo koje je zatvorenik počinio nije povezano s prirodom posla, a počinitelji kaznenih prekršaja iz grupe „bijelih ovratnika“ često naglašavaju kako teško pronalaze posao u skladu s njihovim iskustvom i kompetencijama s obzirom na to da su prekršajna i kaznena djela koja su počinili uglavnom usmjerena na poslodavce ili tvrtku (Blanchard, 1980.).

Rezultati ovog istraživanja potvrdili su navedenu hipotezu te su samim tim u skladu s dostupnim rezultatima dosadašnjih istraživanja. Naime, utvrđena je razlika u spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika ako je djelo koje je osuđenik počinio povezano s djelatnosti koju obavlja obrt/tvrtka/poslovnica/ustanova.

S obzirom na spomenute prepreke poslodavaca u zapošljavanju bivših zatvorenika od kojih se neke odnose na nedostatak socijalnih vještina te nesnalaženje s novim tehnologijama, proizlazi kako je za zatvorenike koji su dulji period u kaznionici ili zatvoru, potrebno je osiguravati i treninge koji će biti u skladu s izazovima rada i vremena koji ih očekuju u periodu reintegracije. Također, potrebno je zatvorenika prije izlaska iz zatvora pripremiti na moguće poteškoće u pronalasku posla unutar djelatnosti uz koju se veže kazneno djelo koje je zatvorenik počinio te ga osnaživati na pohađanje dodatnog školovanja i osposobljavanja kako bi mogao konkurirati i u području drugih djelatnosti te samim tim povećati mogućnost zapošljavanja.

Hipoteza 4 pretpostavlja da postoji razlika u spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na spol poslodavaca pri čemu će ispitanice iskazivati nižu razinu spremnosti na zapošljavanje bivših zatvorenika u odnosu na ispitanike. Rezultati ovog istraživanja pokazali su da ne postoji statistički značajna razlika u spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na spol poslodavaca. Ovakvi rezultati, iako nisu u skladu s hipotezom, nisu u potpunosti u suprotnosti s dosadašnjim spoznajama.

Naime, istraživanje kojim su se ispitivali stavovi javnosti prema prijestupnicima u Hrvatskoj pokazalo je kako su žene značajno opreznije u osobnim kontaktima s osuđenim osobama (Mikšaj Todorović i Buđanovac, 2000.). Ovo istraživanje pokazalo je i da žene u većoj mjeri ne žele imati ništa s bivšim osuđenima te im je neugodno družiti se s bivšim osuđenima, dok su muškarci, naprotiv, spremniji biti u istom prostoru s bivšim osuđenikom/icom. Ovi autori te razlike objašnjavaju činjenicom da su osuđenici češće muškarci te da su stavovi prema njima određeni fizičkim i kulturalnim karakteristikama spolova pri čemu muškarci izražavaju manje negativnih stavova prema osobnim kontaktima s bivšim osuđenima, i manje predrasuda prema tome da će oni opet počiniti zločin.

Međutim, Lotar i suradnici (2010.) u svojem su istraživanju došli do zaključka da muškarci i žene ne pokazuju razliku u pozitivnosti/negativnosti uvjerenja o počiniteljima/icama kaznenih djela, ali su razlike pronađene ponašajnoj i emocionalnoj komponenti stava, gdje su ispitanice imale negativnije rezultate, dok se na kognitivnoj komponenti nije pokazala značajna razlika s obzirom na spol sudionika. Slične rezultate dobili su i Steffensmeier i Kramer (1980.), u čijem se istraživanju razlika u stigmatizaciji prijestupnika između muških i ženskih sudionika istraživanja nije pokazala statistički značajnom.

6. Ograničenja istraživanja

Najvažnije i ključno ograničenje ovog istraživanja odnosi se na uzorak, odnosno uzorak nije probabilistički pa samim tim nije ni reprezentativan. Istraživanje je provedeno na uzorku od tek N=100 ispitanika na području Republike Hrvatske, a ako

se uzme u obzir činjenica da uzorak nije probabilistički, onda je svakako upitno koliko je na temelju tako malog uzorka moguće generalno zaključivati. Nadalje, anketa je prosljeđena poslodavcima koji su u trenutku slanja ankete imali objavljen oglas za posao na stranicama Hrvatskog zavoda za zapošljavanje te putem društvenih mreža unutar grupa tematski namijenjenih poslodavcima. Samim tim, poslodavci koji nisu imali objavljen oglas za posao te poslodavci koji se ne nalaze unutar grupa na društvenim mrežama u kojima je prosljeđena anketa nisu mogli ući u uzorak.

Također, nije osigurana podjednaka zastupljenost poslodavaca iz različitih županija, što ponovno može utjecati na rezultate. Najviše ispitanika je iz područja Varaždinske i Zagrebačke županije te Grada Zagreba pa iako Zagrebačka županija i Grad Zagreb u prosjeku imaju najveću koncentraciju stanovnika te bi u uzorku njihova brojka svakako trebala biti veća, ostale županije nisu dovoljno zastupljene. Tako je na području nekoliko županija sudjelovao tek jedan ispitanik, dok neke županije nisu uopće bile zastupljene.

Nadalje, u uzorku nisu podjednako zastupljeni ispitanici različitih djelatnosti, što je vidljivo na slici 6.2., pri čemu neke djelatnosti nisu imale niti jednog predstavnika, odnosno ispitanika te nisu uopće bile zastupljene u istraživanju, jednako kao što ne postoji podjednak omjer ispitanika koji svoju djelatnost obavljaju u javnom, odnosno privatnom sektoru. Broj ispitanika koji svoju djelatnost obavljaju u privatnom sektoru iznosi $N=75$, dok tek $N=25$ ispitanika svoju djelatnost obavlja unutar javnog sektora. Također je mali broj ispitanika koji su se izjasnili kao samozaposleni, točnije njih $N=10$, što je prilično mali broj ispitanika te specifične populacije unutar cijelog uzorka.

Osim ograničenja uzorka, u istraživanju se mogu uočiti i ograničenja unutar samog anketnog upitnika. Primjerice, u upitniku nisu sva pitanja označena kao obavezna, već je to ograničenje navedeno samo za skalu stavova prema zatvorenicima te na pitanje o spremnosti zapošljavanja bivših zatvorenika. Samim tim, na određeni broj pitanja uočen je nedostatak odgovora svih ispitanika, što se moglo dogoditi zato što im je isto promaklo ili su odlučili ne odgovoriti na to pitanje, a što je zasigurno utjecalo na rezultate. Ograničenja su vidljiva i unutar formulacije određenih pitanja pa su tako na pitanje o traženju potvrde o nekažnjavanju prilikom razgovora za posao

bili ponuđeni odgovori DA ili NE, iako bi točnija ponuda bila raspon odgovora od nikad do vrlo često.

Isto tako, s obzirom na to da je istraživanje provedeno *online* anketom, ne može se sa sigurnošću tvrditi da su upitnik ispunjavali isključivo poslodavci, odnosno radnici koji imaju mogućnost odlučivanja o zapošljavanju, već je istu mogao ispuniti radnik ili radnica u odjelu ljudskih resursa ili neki drugi radnik koji nema izravnu mogućnost odlučivanja o zapošljavanju.

7. Zaključak

Prema rezultatima i postavkama ovoga rada, jasno dolazi do izražaja da je jedan od najvažniji faktora u smanjenju ponavljanja kaznenog dijela zaposlenje (Lipsey, 1995., prema Décarpes i Durnescu, 2014.). Međutim, nedvojbeno je da se zatvorenici nakon izlaska iz zatvora suočavaju s brojnim izazovima i preprekama. Osim materijalnih gubitaka, lošijeg zdravstvenog stanja, nižeg stupnja obrazovanja te nedostatka podrške od obitelji, bivši zatvorenici suočavaju se i s otežanim zapošljavanjem popraćenim stigmom i diskriminacijom (Kobal i Žakelj, 2007., Décarpes i Durnescu, 2014.), a upravo su stavovi poslodavaca jedan od brojnih izazova koji otežavaju pozitivne ishode bivših zatvorenika (Webster i sur., 2001.).

Rezultati provedenog istraživanja potvrdili su Hipotezu 1, odnosno utvrđena je statistički značajna povezanost između stava prema osuđenima i spremnosti na zapošljavanje bivšeg zatvorenika.

Nadalje, nije utvrđena statistički značajna razlika u spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na završen stupanj obrazovanja poslodavaca, stoga Hipoteza 2 nije potvrđena.

Međutim, utvrđena je statistički značajna razlika u spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na vrstu počinjenog kaznenog djela zatvorenika pri čemu poslodavci iskazuju nižu razinu spremnosti na zapošljavanje bivših zatvorenika ako je kazneno djelo koje je zatvorenik počinio povezano s

djelatnosti koju obavlja njegova ustanova/tvrtka/obrt/poslovnica pri čemu je potvrđena Hipoteza 3.

Naposljetku, nije utvrđena statistički značajna razlika u spremnosti poslodavaca na zapošljavanje bivših zatvorenika s obzirom na spol poslodavaca te Hipoteza 4 nije potvrđena.

Popis tablica

Tablica 4.1	18
Tablica 4.2	19
Tablica 4.3	19
Tablica 4.4	20
Tablica 4.5	20
Tablica 4.6	21
Tablica 4.7	23
Tablica 4.8	24
Tablica 4.9	24
Tablica 4.10	25
Tablica 4.11	25
Tablica 4.12	26

Popis slika

Slika 3.1	15
Slika 3.2	15

Literatura

1. Ajzen, I. (2011). The theory of planned behaviour: Reactions and reflections. *Psychology & health*, 26(9), 1113-1127.
2. Albright, S., & Denq, F. (1996). Employer attitudes toward hiring ex-offenders. *The Prison Journal*, 76(2), 118-137.
3. Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M., Franc, R., Kamenov, Ž., Šakić, M., & Šakić, V. (2005). *Socijalna psihologija*. Mate.
4. Atkinson, D., Fenster, C. A., & Blumberg, A. S. (1976). Employer attitudes toward work-release programs and the hiring of offenders. *Correctional Psychologist*, 3(4), 335-344.
5. Becker, H. (1991). 1963 Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance. *United States: Free*.
6. Berk, R. A., Lenihan, K. J., & Rossi, P. H. (1980). Crime and poverty: Some experimental evidence from ex-offenders. *American Sociological Review*, 766-786.
7. Blanchard, R. (1980). Finding employment for the white-collar criminal. *International Management*, 35(5), 22-26.
8. Conner, M., & Armitage, C. J. (1998). Extending the theory of planned behavior: A review and avenues for further research. *Journal of applied social psychology*, 28(15), 1429-1464.
9. Décarpes, P., & Durnescu, I. (2014). Where are we in resettlement research. *EuroVista*, 3(2), 47-67.
10. Ehrlich, H. J. (1969). Attitudes, behavior, and the intervening variables. *The American Sociologist*, 29-34.
11. Giguere, R., & Dundes, L. (2002). Help wanted: A survey of employer concerns about hiring ex-convicts. *Criminal justice policy review*, 13(4), 396-408.
12. Glasman, L. R., & Albarracín, D. (2006). Forming attitudes that predict future behavior: a meta-analysis of the attitude-behavior

relation. *Psychological bulletin*, 132(5), 778.

13. Hamlyn, B., & Lewis, D. (2000). *Women Prisoners: A Survey of Their Work and Training Experiences in Custody and On Release*. Home Office Research Study. Research, Development and Statistics Directorate, Communications Development Unit, Home Office, Rm. 201, 50 Queen Anne's Gate, London SW1H 9AT.
14. Heidensohn, F. (2006): *Gender and Justice: New Concepts and Approaches*. Willian Publishing. Portland
15. Holzer, H. J., Raphael, S., & Stoll, M. A. (2001). Will employers hire ex-offenders? Employer checks, background checks, and their determinants.
16. Holzer, H. J., Raphael, S., & Stoll, M. A. (2006). Perceived criminality, criminal background checks, and the racial hiring practices of employers. *The Journal of Law and Economics*, 49(2), 451-480.
17. Homant, R. J., & Kennedy, D. B. (1982). Attitudes toward ex-offenders: a comparison of social stigmas. *Journal of Criminal Justice*, 10(5), 383-391.
18. Ilijaš, A., & Podobnik, M. (2018). Nestabilnost zakona o socijalnoj skrbi—kako utječe na rad socijalnih radnika u centrima za socijalnu skrb?. *Ljetopis socijalnog rada*, 25(3), 427-450.
19. James, N. (2014). *Offender reentry: Correctional statistics, reintegration into the community, and recidivism*. Washington, DC: Congressional Research Service.
20. Katz, D. (1960). The functional approach to the study of attitudes. *Public opinion quarterly*, 24(2), 163-204.
21. Kobal, B., & Žakelj, T. (2007). Osebe v postpenalni obravnavi na trgu dela. *Socialno delo*, 46(3).
22. Krosnick, J. A., Judd, C. M., & Wittenbrink, B. (2018). The measurement of attitudes. In *The handbook of attitudes* (pp. 45-105). Routledge.
23. La Vigne, N. G. (2006). Prisoner reentry and community policing: Strategies for enhancing public safety.

24. Lotar, M., Kamenov, Ž., & Lebedina-Manzoni, M. (2010). Spolne razlike u stigmatizaciji osuđenih počinitelja kaznenih djela. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 18(2), 15-27.
25. Major, B., & O'brien, L. T. (2005). The social psychology of stigma. *Annual review of psychology*, 56(1), 393-421.
26. Maloić, S. (2020). Pojam i značaj poslijepenalne zaštite–koga štiti, zašto i kako?. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 28(1), 11-46.
27. Melvin, K. B., Gramling, L. K., & Gardner, W. M. (1985). A scale to measure attitudes toward prisoners. *Criminal Justice and Behavior*, 12(2), 241-253.
28. Mikšaj-Todorović, L., & Buđanovac, A. (2000). Javno mnijenje o prijestupnicima i rehabilitaciji u Hrvatskoj: utjecaj spola, dobi, obrazovanja i razine urbanizacije. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 8(1-2), 27-34.
29. Mikšaj-Todorović, Lj. i Buđanovac, A. (2002). Javno mnijenje o prijestupnicima i rehabilitaciji u Hrvatskoj: utjecaj spola, dobi, obrazovanja i razine urbanizacije. *Kriminologija i socijalna integracija*, 8(1-2), 27-34.
30. Nugent, B., & Pitts, S. (2010). Resettling adult offenders—A perfect opportunity for European collaboration?.
31. Parliamentary Assembly (2006). Recommendation 1741 - Social reintegration of prisoners. Preuzeto s <http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17423&la%20ng=en> (27.08.2022).
32. Petersilia, J. (2004). What works in prisoner reentry-reviewing and questioning the evidence. *Fed. Probation*, 68, 4.
33. Petty, R. E., Wegener, D. T., & Fabrigar, L. R. (1997). Attitudes and attitude change. *Annual review of psychology*, 48(1), 609-647.
34. Smart, C. (1976). *Women Crime and Criminology* London.

35. Srnić, J., & Vulević, D. (2016). Moderno društvo i postpenalna praksa. *Beograd: Centar za prevenciju kriminala i postpenalnu pomoć NEOSTART.*
36. Steffensmeier, D. J., & Kramer, J. H. (1980). The differential impact of criminal stigmatization on male and female felons. *Sex Roles, 6*(1), 1-8.
37. Tesser, A. (1993). The importance of heritability in psychological research: the case of attitudes. *Psychological review, 100*(1), 129.
38. Visher, C. A., Debus-Sherrill, S. A., & Yahner, J. (2011). Employment after prison: A longitudinal study of former prisoners. *Justice Quarterly, 28*(5), 698-718.
39. Visher, C., La Vigne, N. G., & Travis, J. (2004). Maryland pilot study: Findings from Baltimore. *Washington, DC: Urban Institute Justice Policy Center.*
40. Webster, R., Hedderman, C., Turnbull, P. J., & May, T. (2001). *Building bridges to employment for prisoners.* London: Home Office.

Prilozi

Prilog 1. Upitnik stavova poslodavaca prema zapošljavanju bivših zatvorenika

Stavovi poslodavaca prema zapošljavanju bivših zatvorenika

Poštovana/i,

pred Vama se nalazi upitnik koji ispituje stavove poslodavaca prema zapošljavanju bivših zatvorenika, a koji se provodi u svrhu prikupljanja podataka za pisanje diplomskog rada na Studijskom centru socijalnog rada na Pravnom fakultetu u Zagrebu pod mentorstvom izv.prof.dr.sc. Marijane Majdak.

Sudjelovanje u istraživanju je anonimno, što znači da se Vaši odgovori neće moći povezati s Vama osobno te da će svi rezultati istraživanja biti objavljeni na grupnoj razini. Također, sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno što znači da u bilo kojem trenutku možete odustati od istraživanja, a kada pritisnete tipku DALJE na ovoj stranici, smatra se da prihvaćate uvjete istraživanja te dobrovoljno odlučujete sudjelovati u istom.

U upitniku ne postoje točni ili netočni odgovori, već nas isključivo zanima Vaše osobno mišljenje, stoga Vas molimo da na pitanja odgovarate iskreno.

U slučaju bilo kakvih pitanja ili nedoumica te za uvid u rezultate istraživanja, molimo Vas da se obratite Nikolini Sever na sljedeću e-mail adresu:

nikolina.sever@student.pravo.hr

Sva pitanja koja su u upitniku formulirana u muškom rodu odnose se i na ženski rod. Za ispunjavanje upitnika trebat će Vam oko 15 minuta.

Na kraju upitnika obavezno kliknite tipku PODNESI kako bi se Vaši odgovori spremili.

Hvala Vam na uloženom trudu i vremenu te Vašem doprinosu ovom istraživanju!
univ.bacc.act.soc. Nikolina Sever

Sljedeća pitanja odnose se na neke podatke o vašoj tvrtki, poslovnici, odnosno djelatnosti.

1. Kojem području djelatnosti prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti (NN, 58/2007) pripada djelatnost kojom se bavite? (Moguće je odabrati samo jedan odgovor)

- A (Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo)
- B (Rudarstvo i vađenje)
- C (Prerađivačka industrija)
- D (Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija)
- E (Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša)
- F (Građevinarstvo)
- G (Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala)
- H (Prijevoz i skladištenje)
- I (Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane)
- J (Informacije i komunikacije)
- K (Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja)
- L (Poslovanje nekretninama)
- M (Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti)
- N (Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti)
- O (Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje)
- P (Obrazovanje)
- Q (Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi)
- R (Umjetnost, zabava i rekreacija)
- S (Ostale uslužne djelatnosti)
- T (Djelatnosti kućanstva kao poslodavaca; djelatnosti kućanstava koja proizvode različitu robu i obavljaju različite usluge za vlastite potrebe)
- U (Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela)

2. Molimo Vas da navedete točan naziv Vaše profesije. (Upisuje se npr. socijalni radnik)

_____

3. U kojem sektoru obavljate svoju djelatnost?

- U privatnom
- U javnom

4. Iz koje pozicije obavljate svoju funkciju. Označite što se odnosi na Vas.

- poslodavac bez nadređenog
- radnik/ca s podređenima (voditelj tima, odsjeka, službe...)
- samozaposlen/a
- direktor/ica društva

Sljedeća pitanja u određenoj mjeri ispituju Vaš odnos sa bivšim zatvorenicima.

5. Poznajete li u svojoj okolini osobu koja je bila u zatvoru ili kaznionici radi odsluženja kazne?

- DA
- NE

6. Poznajete li u krugu svoje uže ili šire obitelji osobu koja je bila kažnjavana?

- DA
- NE

7. Poznajete li u krugu svoje uže ili šire obitelji osobu koja je bila u zatvoru ili kaznionici radi odsluženja kazne?

- DA
- NE

8. Prilikom razgovora za posao tražim potvrdu o nekažnjavanju. (Zaokružite što se odnosi na Vas)

- DA
- NE

9. Radio/la sam ili trenutno radim s osobom koja je bila na izdržavanju kazne zatvora. (Zaokružite što se odnosi na Vas)

- DA
- NE

10. Imao sam prilike zaposliti bivšeg zatvorenika. (Označite što se odnosi na Vas)

- DA
- NE

11. Zaposlio bih bivšeg zatvorenika ako su njegove kompetencije i vještine u skladu sa zahtjevima posla. (Molimo Vas da označite u kojoj mjeri se ova tvrdnja odnosi na Vas u rasponu od 1 - uopće se ne odnosi na mene; 2 - ne odnosi se na mene; 3 - niti se odnosi na mene, niti se ne odnosi na mene; 4 - odnosi se na mene, do 5 - u potpunosti se odnosi na mene)

1 Uopće se ne odnosi na mene.	2 Ne odnosi se na mene.	3 Niti se odnosi na mene, niti se ne odnosi na mene.	4 Odnosi se na mene.	5 U potpunosti se odnosi na mene.
----------------------------------	----------------------------	---	-------------------------	--------------------------------------

čine zatvorenika još više ogorčenim.					
9. Daj zatvoreniku prst i uzet će ti cijelu ruku.					
10. Većina zatvorenika je glupa.					
11. Zatvorenici trebaju naklonost i pohvale kao i svi drugi.					
12. Ne bi trebao očekivati previše od zatvorenika.					
13. Pokušaj rehabilitacije zatvorenika je bacanje vremena i novca.					
14. Nikad ne znaš govori li zatvorenik istinu.					
15. Zatvorenici nisu ništa bolji ili lošiji od ostalih ljudi.					
16. Uvijek moraš biti na oprezu sa zatvorenikom.					
17. Generalno, zatvorenici se isto ponašaju i razmišljaju.					
18. Ako zatvoreniku pokažeš poštovanje, uzvratit će ti istom mjerom.					
19. Zatvorenici misle samo na sebe.					
20. Postoje neki zatvorenici kojima u potpunosti vjerujem.					
21. Većina zatvorenika je previše lijena da bi zaradila za pošten život.					
22. Zatvorenici će slušati razum.					
23. Ne bi me smetalo živjeti vrata do vrata					

s bivšim zatvorenikom.					
24. Zatvorenici su jednostavno zli u srcu.					
25. Zatvorenici uvijek pokušavaju izvući nešto od nekoga.					
26. Većina zatvorenika ima iste vrijednosti kao i mi ostali					
27. Nikada ne bih želio/la da je moje dijete u vezi sa bivšim zatvorenikom.					
28. Većina zatvorenika ima sposobnost voljeti.					
29. Zatvorenici su jednostavno nemoralni.					
30. Zatvorenici bi trebali biti pod strogom, oštrom disciplinom.					
31. Općenito, zatvorenici su u osnovi loši ljudi.					
32. Većina zatvorenika se može rehabilitirati.					

Molimo Vas da označite u kojoj mjeri se sljedeća tvrdnja odnosi na vas.

14. Spreman sam zaposliti bivšeg zatvorenika.

1 Uopće se ne odnosi na mene.	2 Ne odnosi se na mene.	3 Niti se odnosi na mene, niti se ne odnosi na mene.	4 Odnosi se na mene.	5 U potpunosti se odnosi na mene.
----------------------------------	----------------------------	---	-------------------------	--------------------------------------

U nastavku slijede pitanja koja se tiču sociodemografskih podataka.

15. Molim Vas da označite Vaš spol.

- Žensko
- Muško
- Ne mogu se opredijeliti

16. Koje godine ste rođeni? (Upišite godinu bez točke. npr.: 1970)

---

17. Označite županiju Vašeg prebivališta.

- I ZAGREBAČKA
- II KRAPINSKO-ZAGORSKA III SISAČKO-MOSLAVAČKA IV KARLOVAČKA
- V VARAŽDINSKA
- VI KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA
- VII BJELOVARSKO-BILOGORSKA
- VIII PRIMORSKO-GORANSKA
- IX LIČKO-SENJSKA
- X VIROVITIČKO-PODRAVSKA
- XI POŽEŠKO-SLAVONSKA
- XII BRODSKO-POSAVSKA
- XIII ZADARSKA
- XIV OSJEČKO-BARANJSKA
- XV ŠIBENSKO-KNINSKA
- XVI VUKOVARSKO-SRIJEMSKA
- XVII SPLITSKO-DALMATINSKA
- XVIII ISTARSKA
- XIX DUBROVAČKO-NERETVANSKA
- XX MEĐIMURSKA
- XXI GRAD ZAGREB

18. Završen stupanj obrazovanja (Označite što se odnosi na Vas)

- Srednja škola
- Kratki stručni studij
- Preddiplomski stručni studij
- Specijalistički diplomski stručni studij
- Visoka škola ili veleučilište
- Preddiplomski sveučilišni studij
- Diplomski sveučilišni studij
- Poslijediplomski sveučilišni studij

19. Duljina radnog staža. (Upišite godinu bez točke, npr. 10)
